

ת"פ 3815/08/13 - מדינת ישראל נגד י.נ.

בית משפט השלום באילת

ת"פ 3815-08-13

בפני כב' השופט יוסי טופף

מדינת ישראל

נגד

י.נ.

נוכחים:

ב"כ המאשימה - עו"ד שחר עידן

הנאשם וב"כ - עו"ד לביא- ס"צ

הכרעת דין

האם חל במקרה שלפנינו סייג אי שפיות הדעת הקבוע בסעיף 34 לחוק העונשין, תשל"ז-1977 (להלן: "חוק העונשין")? זו השאלה העומדת במוקד הכרעת הדין במקרה שלפניי.

האישום ותשובת הנאשם

1. הנאשם הועמד לדין בשל כך שביום 31.7.2013 כתב ב"דף הפייסבוק" של ראש עיריית אילת, מר מאיר יצחק הלוי, שתי הודעות בזו הלשון:

"בוקר טוב יום תחשוב את מי הרגזת אני לא יעזור לך יותר אחי דמך בראשך את לאט לאט מסמן את עצמך כמטרה

עמוד 1

לפגיעה מה עולים חיי אדם היום 100 אלף דולר קסדה וטוסטוס נהגתי בך שנים באצילות נפש חרגת מכל הגבול ואתה מעל החוק גם האנשים שמחפשים אותך קבל את זה איך שאתה רוצה אני לא אחרי יותר לחייך אני אחיראי לפרק את הפרצוף של מוטי מורל שבוע הבא אני אחכה לו במשרד שלו גם צוות ימר לא יוציא אותו ממני שחק מלוכלך מאיר ולא תראה את ילדיך יותר בגללך".

"מנהל תקין מאיר שקיפות שלטונית ומורא שמיים זה מה שאתה צריך ותרד מהבסטות יביא אותך לדפי ההסטוריה מה טין לי שום דבר אישי איתך אפשר להיפגש לבד בבית קברות בקבר של סבא שלי ש.ב. תיזהר אחי נשמה יש לך ילדים זה לא שווה עולם כמנהגו נוהג ואין חדש תחת השמש אחי אני שנים בשתי העולמות".

עוד נטען כי ביום 30.7.2013 שלח הנאשם מסרונים לטלפון הנייד של מר מרדכי מורל, אשר שימש בזמנו כמנהל קמפיין הבחירות של מר מאיר יצחק הלוי לראשות עיריית אילת. וכך כתב:

"תקשיב נשמה אתה לו מכיר אותי וניסת בלש פרטי לאחרי זה לסבך בפלילים אני מכיר אתה מקנטר תקשיב טוב אם אתה תמשיך את הקמפיין עוד פוסט אח עוד רעיון אחד עוד נסיון הפללה ואני שובר לך עצם עצם בגוף אני אפרק לך את האף שאי שתך לא תזהה אותך אחרת היסתבכת עם הצד האפל של הירח כרגע זה עוד ביידים שלי תתפטר ותעלם מפה אחרת היום מחר ערב חג אזכרה של סבתא את טס חירח שם זין עליך והינה אני מבטיח לך שעל מה שעשית ממני אישית אתה תשלם צא מפה לפני שאני בא אליך י.נ."

ובהמשך כתב: "לא תהיה אזהרה שניה".

בנוסף לכך, נטען כי בימים שבין 20.7.2013 ל-31.7.2013 שלח הנאשם מס' הודעות טקסט למכשיר הטלפון של אשת ראש העירייה, גב' נעמי יצחק הלוי, כפי שצורפו כנספח לכתב האישום.

2. על יסוד המסכת העובדתית הנטענת, כאמור לעיל, ייחסה התביעה לנאשם ביצוע עבירות של איומים לפי סעיף 192 לחוק העונשין וסחיטה באיומים לפי סעיף 428 רישא לחוק העונשין.

3. ההגנה הודתה בכל עובדות כתב האישום ולא כפרה כי התקיים היסוד העובדתי הדרוש להוכחת ביצוע העבירות המיוחסות לנאשם, אך טענה כי לנאשם עומדת הגנה בשל אי שפיות הדעת, בהתאם לסעיף 34 לחוק העונשין.

4. יש מקום לציין כי לא נתגלעה מחלוקת באשר לשאלת כשירותו הדיונית של הנאשם, ומוסכם על הצדדים כי בעת העמדתו לדין וניהול ההליך היה הנאשם כשיר לעמוד לדין. אגש כעת לסקירה תמציתית של הראיות שהונחו בפניי ואז אפנה למלאכת ההכרעה בשאלה המרכזית העומדת לפתחי - האם עלה בידי ההגנה לעורר ספק סביר בדבר יכולתו של הנאשם להבין את הפסול במעשהו או בדבר יכולתו להימנע מעשיית המעשה.

5. לאור עמדת ההגנה, התמקדה המחלוקת בשאלת מצבו הנפשי של הנאשם בעת האירועים נשוא כתב האישום. בנסיבות אלה, הוגשו בהסכמה כל ראיות התביעה ובהן הודעות שנגבו מהאישים הבאים: הנאשם, ראש העירייה, אשת ראש העירייה, בנו של ראש העירייה, מרדכי מורל; וכן תדפיסי ההודעות שנכתבו בפייסבוק וצילומי הודעות הטקסט ששלח הנאשם.

ההגנה ביססה טענתה על חוות הדעת מיום 15.8.2013 והנספח לה מיום 19.8.2013, כפי שניתנו על ידי ד"ר עמוס רן, פסיכיאטר מומחה מטעם הפסיכיאטר המחוזי (חוות הדעת סומנה נ/1, להלן: "הפסיכיאטר", "חוות הדעת"). ד"ר עמוס רן התייצב לעדות בבית המשפט ונחקר על ידי כל אחד מבאי כח הצדדים.

תמצית ראיות התביעה

6. בהודעותיו במשטרה, הודה הנאשם כי כתב הודעות בדף הפייסבוק שיועדו לראש העירייה וציין כי לא איים לפגוע בו. בנוסף לכך, הודה הנאשם כי הוא זה ששלח מסרונים למכשיר הטלפון למרדכי מורל וציין כי הוא באופן כללי אינו זוכר מה היה בדיוק תוכן ההודעות וכל מטרתו היתה לעצור את המתקפה האישית נגדו בפייסבוק ואת רצח האופי, כך לדבריו. הנאשם ציין שכתב את הדברים לאחר 3 ימים במהלכם לא ישן, אחרי שעבר אינהלציה בבית החולים וקיבל זריקות סטרואידים, היה בסערת רגשות ואינו זוכר הכל וכתב את שכתב מבלי לחשוב ולא תכנן מה הוא כותב.

ביחס לאשת ראש העיר, מסר הנאשם כי הוא היה מורה הפרטי שלה למתמטיקה לפני כשמונה שנים ושוררים ביניהם יחסי חברות.

אשת ראש העיר, גב' נעמי יצחק הלוי, אישרה בהודעתה במשטרה כי הנאשם היה מורה שלה למתמטיקה אך זה היה לפני כ- 15 שנה במסגרת לימודים. גב' יצחק הלוי מסרה כי הנאשם שלח לה כ- 17 הודעות למכשיר הטלפון הנייד וכן הודעה בפייסבוק.

מר מרדכי מורל מסר כי קיבל מסרון מטלפון מזוהה למכשיר הטלפון הנייד שלו מהנאשם, וציין כי אין ביניהם היכרות אישית.

מר מאיר יצחק הלוי, ראש עיריית אילת, מסר אף הוא הודעה במשטרה ממנה עולה כי נתקבלו מסרים הזויים ותמהוניים בדף הפייסבוק שלו מהנאשם.

בנו של ראש העירייה, מר איתמר יצחק הלוי, ציין בהודעתו שהוא זה שמנהל את אתר הפייסבוק של אביו, ואישר כי נתקבלו הודעות מאת הנאשם שיש בהן דברי איום כלפי אביו.

התביעה הציגה את תוכן ההודעות ששלח הנאשם הן בפייסבוק והן באמצעות הודעות כתובות בטלפון (ת/9 - ת/11).

חוות דעתו ועיקרי עדותו של הפסיכיאטר ד"ר עמוס רן

7. ההגנה נסמכה על חוות דעתו של ד"ר עמוס רן ולא הציגה ראיות ו/או עדים נוספים מטעמה. בהתאם לחוות הדעת של הפסיכיאטר מיום 15.08.2013, עולה כי הנאשם הינו רווק בן 42, מתגורר באילת, בוגר תיכון והשלים שירות צבאי מלא. לאחר מכן עבד הנאשם מספר שנים במלונאות ובחברה לשירותי קרקע. באמתחתו תואר אקדמי בכלכלה ובמינהל עסקים והוא שימש כמורה בתיכון למקצועות המתמטיקה, הכלכלה ומורשת ישראל ומרצה לשיווק וכלכלה במכללה למינהל.

באשר לרקע הפסיכיאטרי של הנאשם, צוין כי קשייו הנפשיים החלו לפני כעשור והחמירו מאז בהדרגה. בשנת 2006 התחילו תסמינים פסיכויטיים פרנואידיים, שבאו לידי ביטוי במחשבות שווא לפיהן עוקבים אחריו ומתנכלים לו. צוין כי כבר אז היו תחושות הרדיפה של הנאשם מעורבות במחשבות שווא על קשרים פוליטיים לרדיפה שהוא חש, ועסק באופן אינטנסיבי בעולמם האישי והרגשי של דמויות מפתח בעיר אילת. עוד צוין כי המהלך הקליני שאופיין גם בתנודות ובמצבי הרוח מתאים לאבחנה של מחלה סכיזופרנית או מחלה סכיזו-אפקטיבית, ועל כן הנאשם טופל ומטופל בתרופות נוגדות פסיכוזה ובתרופות נוגדות דיכאון.

מחוות הדעת עולה כי במהלך השנים חלה ירידה אופיינית למחלתו של הנאשם, בתפקוד בתחומי החיים השונים ובעיקר בתחום הקשרים החברתיים וביכולת תעסוקתית, ולכן הוכר על ידי הביטוח לאומי כנכה חסר יכולת עבודה.

המעקב הקליני אחר הנאשם היה מקוטע, ובשנה האחרונה התמקד באפשרויות שיקום. צוין כי החל מחודש דצמבר 2012 מתוארות תחושות רדיפתיות וגם בהמשך מתועדת הרעה במצבו הנפשי, שהתבטאה במצב רוח מרומם, מחשבות גדלות על תוכניות הנדסיות, כגון: "לייבש את הים" וכן תוארה התנהגות בוטה בזמן המעקב במרפאה.

הפסיכיאטר ציין בחוות דעתו כי הנאשם סיפר לו שפנה לחדר המיון כשבוע קודם לכן בגלל תסמינים של קוצר נשימה, ובתיק המיון אובחן התקף אסטמתי שטופל בתרופות שונות.

עוד ציין הפסיכיאטר כי הנאשם סיפר שבמהלך התקשורת בפייסבוק הוא הותקף ואז מסר כי: "... לא חשבתי בהיגיון..." , "... ראיתי שחור בעיניים..." , "... חשבתי שאני צריך לעשות מעשה..." ו"..." לא הייתי אני, הרגשתי רדוף..." . הפסיכיאטר מצוין כי עיין בתדפיסי דף הפייסבוק וקיבל את הרושם שהנאשם, כמי שכתב הודעות אלה, נמצא במצב של מרוץ מחשבות ורפיון אסוציאטיבי, עם גוון של גדלות וחשיבה אינקוהרנטית לסירוגין.

מכל המקובץ, על בסיס ההיסטוריה הפסיכיאטרית, המעקב המתאר הרעה במצבו של הנאשם בשמונת החודשים

האחרונים, התיאור של התקצרות שעות השינה בשבועות האחרונים, ההחמרה במצבו של הנאשם לאחר טיפול בסטרואידים בבית החולים, ההפרעות במהלך ובתוכן החשיבה המשתקפות בתדפיסי הפייסבוק - מצא לאבחן אצל הנאשם מצב מאני-פורמי עם התפתחות הדרגתית של תסמינים פסיכויים. כתוצאה מהם, כך העריך הפסיכיאטר, נגרם לנאשם ליקוי בשיפוט המציאות, ועל כן לא היה יכול להיות אחראי על מעשיו בתקופה שבה מדובר, משמע- לפחות מ- 28 ליולי ולמשך מספר ימים לאחר מכן.

עוד ציין הפסיכיאטר כי בבדיקות שנערכו לנאשם ב- 05 לאוגוסט וב- 12 לאוגוסט, הוא היה נסער, אך שיפוט המציאות שלו היה כבר תקין, הוא הבין את הסיטואציה המשפטית שבה הוא נמצא, ועל כן מצא כי יש לו יכולת לעמוד לדין פלילי.

יש לציין כי בפתח חוות הדעת ציין הפסיכיאטר כי לשם עריכתה הסתמך על דברי הנאשם עצמו בלבד לגבי המיוחס לו, היות וכתב האישום לא הגיע לידיו.

בתאריך 19.08.2013 הגיש הפסיכיאטר נספח לחוות דעתו, בו ציין כי לאחר שעין בכתב האישום ומצא כי עליו להתייחס גם לימים שתחילתם מה- 15 ביולי ואילך, חיווה דעתו כי למרות שלא נערך מעקב פרונטלי לנאשם עד 27 ביולי, אפשר להניח בסבירות גבוהה כי הנאשם כבר היה בתוך האפיזודה המאנית כשלושה שבועות קודם לכן. ציין כי מדובר בפסיכו-פתולוגיה המעמיקה בתהליך הדרגתי וסימניה הראשונים של אפיזודה זו מתועדים כבר חודשים אחרים קודם לכן. הפסיכיאטר בחן את התכתובות השונות ומצא לציין כי בתכתובת שהפנה הנאשם לאשת ראש העירייה, בתאריך 20.07.2013, ניכר ניסוח של ריגוש אינטימי מעורב במרכיבים דתיים, האופייני למצבים של מאניה. בשל כך שב הפסיכיאטר על דעתו לגבי אי יכולתו של הנאשם לשאת באחריות על מעשיו, כפי שתיאר בחוות הדעת, גם לגבי מצבו בתקופה שמתחילת חודש יולי 2013. ציין כי הנאשם עצמו הצהיר שלא היתה לו כל כוונה לאלימות ויש מקום להתייחס להצהרתו זו ברצינות, מפני שהוא נוטה בדרך כלל לאמירת האמת, גם אם בסגנון בוטה. לפיכך, המליץ הפסיכיאטר להורות בכל תוקף לנאשם על המשך המעקב והטיפול במרפאה לבריאות הנפש "מלה" ולהימנע מצריכת קנאביס שעלול להוות גורם מעורר לאפיזודות מאניות חוזרות.

בתאריך 06.11.2013 התייצב הפסיכיאטר למתן עדות בבית המשפט והשיב לשאלות התובע והסנגור. בקצירת האומר אציין, כי ד"ר עמוס רן עוסק בפסיכיאטריה משנת 1982, מומחה בתחום משנת 1990 ומנהל מרפאה לבריאות הנפש באילת משנת 1991 ועד היום. הפסיכיאטר מסר כי הוא אחראי על כל שירותי בריאות הנפש באילת, ובמסגרת זו משמש באופן מזדמן כשליחו של הפסיכיאטר המחוזי למתן חוות דעת, המובאות בפני בית המשפט.

ד"ר עמוס רן ציין כי הנאשם מוכר לו היטב וכי הוא מטפל בו מזה כ- 6.5 שנים ובידו התיק הרפואי שלו המתנהל במרפאתו. לאור היכרותו רבת השנים של הפסיכיאטר עם הנאשם, ידע לספר כי כבר בפגישה הראשונה עם הנאשם, בחודש מאי 2007, ניכרו כל הסימנים של הפרעה נפשית ממנה סובל הנאשם, אותה הגדיר אז כמחלה דו-קוטבית ולאחר מכן הסתברה כמחלה סכיזו-אפקטיבית. מחלה זו מאופיינת בשינויים חדים וקיצוניים במצב הרוח עם מצבים של דיכאון ועד מצבים של מאניה, שפירושה תחושת רוממות וגדלות שמלווה בליקוי ושיפוט המציאות. לכך נוסף מרכיב של תחושת רדיפה או מחשבות פרנואידיות שקיימות באופן דומה במחלה סכיזופרנית. הפסיכיאטר ציין כי כבר בפגישה הראשונה עם הנאשם זיהה כי הוא במצב של מאניה שהתבטאה בשטף דיבור, בתחושות גדלות, הכחשה של כל בעיה

רפואית, חוסר מודעות מוחלט לסיטואציה והוא דיבר על היותו נרדף על ידי ראש העירייה ואנשי צוותו. הנאשם תיאר את החוויה שלו בתערובת של גדלות אישית שלו (גרנדיוזיות), היותו נרדף ואלמנט נוסף, "רומנטי-אירוטי" מעורפל. נוכח מצבו טופל הנאשם בטיפול שכלל תרופות אנטי-פסיכיות. הנאשם נמצא במעקב במרפאת "מלה" ובמסגרת זו בא במגע עם עובדות סוציאליות, סטודנטיות ללימודי עבודה סוציאלית, במקביל למעקב הפסיכיאטרי אצל ד"ר רן.

הפסיכיאטר ציין כי במהלך השנים סבל הנאשם מ"ליקוי שקט", שבא לידי ביטוי בכרסום ביכולות התפקודיות שלו גם כשאינו פסיכויטי, וכך הלכה ופחתה היכולת של הנאשם ליצירת קשר חברתי, תעסוקתית ויכולת לחוות תחושה של טעם ומשמעות.

הפסיכיאטר ציין כי טרם מועדי האירועים המפורטים בכתב האישום, היה הנאשם במעקב טיפולי אצל סטודנטית לעבודה סוציאלית שהודרכה על ידי עובדת סוציאלית קלינית בכירה, והן דיווחו על סימנים המצביעים על גל נוסף של מאניה. הפסיכיאטר מסר כי למיטב זכרונו דובר על דיווח אודות התנהגות בוטה מצד הנאשם כלפי המטפלות בו, מחשבות גדלות - כגון תוכנית גרנדיוזית שהגה והציע לראש העירייה לייבש את הים.

באשר לאירועים נשוא כתב האישום, במועדים הרלוונטיים, שב הפסיכיאטר על מסקנתו בחוות הדעת לפיה הנאשם אינו אחראי על מעשיו אלה, ונימק עמדתו באופן הבא (עמ' 10 לפרוט):

"הדבר הראשון הוא מה שתיארתי עד עכשיו הוא היותו מאובחן חולה פסיכיאטרי עם נטיה מובהקת למצבים פסיכויטיים שיש בהם מרכיבים שהוא חווה רדיפה ומרכיבים שהוא חווה גרנדיוזיות. הוספתי וציניתי גם את המרכיב המעורפל האירוטי-רומנטי. כשניגשתי לחוות הדעת הסתכלתי גם ביתר תשומת לב במה שהיה כתוב בתיק, למשל הרעיון שלו לייבש את הים שדווח כבר לפני חצי שנה, שמתי לב לזה רק עכשיו ובכך ראיתי את סימני הגרנדיוזיות מתחילים עוד חודשים רבים קודם לכן. בשלב מאוחר יותר הובאו אליי תדפיסי המסרים שהוא שלח בפייסבוק ועיינתי גם בהם באופן חלקי שסיפק מיד את הנתונים הממחישים את מצבו של הכותב כנתון במצב של גרנדיוזיות, רדיפתיות ותחושות ארוטיות-רומנטיות כשכל אלה הם בקשר רופף מאד או ללא כל קשר למציאות. כלומר מרכיבים המעידים על ליקוי מובהק בשיפוט המציאות. לדוגמא: הוא כותב הוראות מרובות וספציפיות את מי להעסיק ואת מי לפטר מהעירייה עם רשימת שמות ודרישות מי צריך ללכת הביתה, מי צריך לכתוב מכתב התנצלות וכדומה. מרכיב פסיכויטי מובהק עוד יותר מכניס לתוך הטקסטים מסרים מאגיים כמו למשל: "אתה פתחת מזמן חשבון בירח", או למשל שהוא מציע פגישה שתתקיים לבד בבית הקברות בקבר של סבא שלו, ובסוף המשפט הוא מציין: "אני שנים בשני העולמות" (מפנה לת/9), שאפשר לראות בכך ביטוי לחוויה הפסיכויטית. אני מצטט: "אריאל (דמות שהוזכרה עוד בשנת 2007) שלחה אותך עליו ואותי עליך פעם אחר פעם... רציתי שתתרחק שתיתן לי לחיות את חיי עם אהובתי, רדפתם 10 שנים..." שזו דוגמא להיבט האירוטי שנכנס לתוך חווית הרדיפה. רמזים במישור הזה יש גם בהעתק במסרים שהוא שלח (ת/11) לאשת ראש העיר שיש בהם ציטוטים פיוטיים משיר השירים כולל בכלל זה קטעים שלמים משירי האהבה היפים שיש בשיר השירים. אבל ההקשר הוא כמובן לא מתאים לתקשורת עם אשת ראש העיר.

אחרי שהתרשמתי מהטקסטים האלה קיבלתי גם אינפורמציה נוספת מבדיקה נוספת שעשיתי לנאשם ובה התברר לי שבשבועיים שקדמו לאירועים האלה הנאשם סבל מהתקף אסטמה חריף והובא לבית חולים "יוספטל" וטופל שם ולפיה הגיליון הרפואי קיבל טיפל גם בסטרואידים כמקובל בהתקפים קשים. גם ההתקף האסטמתי הוא גורם מערער ובוודאי

שטיפול בסטרואידים יכול להשרות פסיכוזה אפילו אצל אדם רגיל, קל וחומר למי שסובל ממצבים פסיכויים. על המרכיבים האלה התבססה חוות הדעת. יש עוד מרכיב שאני לא יודע עד כמה הוא נחשב בבית המשפט והוא הדיווח של הנבדק עצמו על מצבו. אני מאפיין את האישיות של הנאשם כנוטה להגיד דברי אמת ולהציג את המציאות כהווייתם והוא איננו נוטה למניפולציות שקריות. לאחר מעשה גם הוא אמר על עצמו ולעניות דעתי בתום לב: "אני לא הייתי אני כשכתבתי את הדברים האלה". גם לדברים האלה יש משמעות שמצטרפים לכל מה שתיארתי".

בנוסף לכך, הבהיר הפסיכיאטר כי במחלה ממנה סובל הנאשם יכולה להיות כניסה מהירה למצב פסיכוי, אם כי ייתכן תקופה מקדימה שבה המצב הנפשי הולך ונהיה מרומם יותר ויותר, ובהמשך נוצר מצב של ליקוי ממשי בקשר עם המציאות ולעיתים יש "טריגרים" אופייניים, כגון טיפול בסטרואידים, כפי שקיבל הנאשם או אירוע בחירות לראשות העירייה, אשר עורר אצל הנאשם את הריגוש ותחושות הגדלות ברמה הפסיכויית. באשר ליציאה ממצב פסיכוי, מסר הפסיכיאטר כי כל האפשרויות קיימות.

בעניינו של הנאשם, מדובר באפיזודה שנמשכה קרוב ל-10 חודשים והגיעה לשיאה במהלך תקופת הבחירות לראשות העירייה, שיתכן והועצמה על ידי טיפול תרופתי שקיבל בחדר המיון לצורך הטיפול בהתקף האסטמה. עם זאת, ניכר היה שינוי בולט במצבו של הנאשם מיד לאחר מעצרו. בהמשך עדותו, ציין הפסיכיאטר כי ייתכן ומעצרו של הנאשם ניתק את הקשר המתסיס שלו עם הפייסבוק, אשר יכול היה לכשעצמו להתסיס את מצבו הפסיכוי (עמ' 11 ו-27 לפרו').

תמצית טיעוני הצדדים

8. התביעה עתרה להרשעת הנאשם בעבירות המפורטות בכתב האישום. לשיטתה, אין כל ספק, בוודאי לא סביר, בדבר כשירותו הנפשית של הנאשם בעת ביצוע המעשים וטענה כי ההגנה לא עמדה בנטל ההוכחה הנדרש להגנת אי השפיות. התביעה לא חלקה על העובדה כי הנאשם לוקה בנפשו וטופל תרופתית בגין כך, אך לטענתה הנאשם היה מודע למעשיו ולפסול שבהם. התביעה ביססה עתירתה על הטענות הבאות:

(א) נטען כי אין לאמץ את מסקנותיו של ד"ר עמוס רן, בשל כך שלא עיין בכתב האישום טרם מתן חוות דעתו מיום 15.8.2013, אלא בחר להסתמך אך על דברי הנאשם בלבד ואף בעדותו בבית המשפט התייחס בהערכה כללית למצבו הנפשי של הנאשם ולא לכל פרטי האישום או לחלופות הקבועות בחוק העונשין לצורך גיבוש הגנת איש השפיות. התביעה טענה לסתירה מהותית בין האמור בחוות הדעת של ד"ר עמוס רן לבין האמור במסמך שהוא עצמו כתב ביום 1.8.2013 (ת/12), שם ציין כי הנאשם צלול לחלוטין, ללא סימני פסיכוזה וללא סימני סיכון עצמי.

(ב) אמרות הנאשם בעת חקירתו, מהן מסיקה התביעה כי הוא הבין את מעשיו והפסול שבהם, באופן שאינו מתיישב בעליל עם הטענה כי בוחן המציאות של הנאשם היה פגום ואף לא נכרו אצלו סימני פסיכוזה חריפה או "ניתוק מהמציאות".

(ג) הימנעות הנאשם מלהעיד - נטען כי לאור המחלוקת בשאלה האם האירוע התרחש שעה שהנאשם היה במצב פסיכוטי, ולאור העובדה כי הנאשם מסר גרסאותיו למשטרה ולפסיכיאטר, הימנעותו מליתן עדות בבית המשפט מחזקת את עמדת המאשימה ביחס למצבו הנפשי.

9. ההגנה טענה לתחולת הסייג הקבוע בסעיף 34 לחוק העונשין, וזאת בהתבסס על הטענות הבאות:

(א) חוות דעתו של ד"ר עמוס רן, אשר הוגשה בהתאם להחלטת בית המשפט, ממנה עולה כי הנאשם היה במצב מאניפורמי עם התפתחות תסמינים פסיכויים בעת ביצוע המעשים, המקימה כשלעצמה יותר מספק סביר ואף מעבר למאזן הסתברויות לצורך החלת הסייג. נטען כי מדובר בחוות דעת מבוססת וברורה שלא נסתרה והמאשימה אף נמנעה מלהציג חוות דעת נוגדת.

(ב) תוכן ההודעות ששיגר הנאשם לראש עיריית אילת, רעייתו ויועצו מלמדים, כך לשיטת ההגנה, כי לא יכול להיות הספק, אף למי שאינו בקי ברזי הפסיכיאטריה, כי בעת כתיבת הדברים היה מצבו הנפשי של הנאשם רעוע, בוחן המציאות שלו היה לקוי ויכולת שיפוטו פגומה.

(ג) באשר לאי העדת הנאשם הפנתה הגנה לפסיקה שם פטרו נאשם מאחריות פלילית, על אף שבחר שלא להעיד להגנתו.

דיון ומסקנות

המסגרת הנורמטיבית

10. הוראת הדין הרלוונטית היא זו הקבועה בסעיף 34 לחוק העונשין וזו מסייגת את אחריותו הפלילית של מבצע העבירה, לאור מצבו בעת ביצוע העבירה, וזו לשונה:

"לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שעשה אם, בשעת המעשה, בשל מחלה שפגעה ברוחו או בשל ליקוי בכושרו השכלי, היה חסר יכולת של ממש-

(1) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו; או

(2) להימנע מעשיית המעשה".

11. נקודת המוצא היא חזקה של שפיות הניתנת לסתירה. סעיף 34 לחוק העונשין קובע חזקה לפיה מעשה

העבירה נעשה בתנאים שאין בהם סייג לאחריות פלילית. סעיף 34כב(ב) לחוק העונשין קובע, כי אם התעורר ספק סביר, שמא קיים סייג לאחריות פלילית, והספק לא הוסר, יחול הסייג (ע"פ 2788/96 בוריס אבלים נ' מדינת ישראל, פ"ד נב(3) 183). ודוק, בעוד שבעבר נשא הנאשם בנטל של "מאזן הסתברויות" לצורך סתירת החזקה, הרי שתקון 39 לחוק העונשין שינה את נטל ההוכחה והסתפק ברף נמוך יותר של מידת ההוכחה ואת נושא הספק בטענת הגנה. מעיקרו של דין, לאחר תיקון 39 לחוק, אין מוטל על התביעה כל נטל לענין קיומו, או אי-קיומו, של "סייג" לאחריות פלילית, ואולם אם עלתה טענת "סייג" לאחריות פלילית, ונתעורר ספק סביר, אשר לא הוסר, אם נתקיים באירוע אותו "סייג", אם לאו, כי אז יחול הסייג ולא יראו את התביעה כמי שעמדה בנטל השכנוע המוטל עליה לשם חיובו של הנאשם בפלילים.

לשון אחר, נטל השכנוע בדבר היעדרו של הסייג מוטל על המאשימה, קרי עליה להוכיח כי הסייג אינו חל, מעבר לכל ספק סביר. היה ולא עמדה המאשימה בנטל, הספק יפעל לטובת הנאשם, ועל בית המשפט לצאת מתוך הנחה שהסייג חל (ראו: י.קדמי על הדין בפלילים חלק ראשון מהדורה מעודכנת, תשס"ה-2004, 490; ע"פ 4675/97 רוזוב נ' מדינת ישראל, פ"ד נג(4) 337). מכאן, די לנאשם לעורר ספק סביר שהתקיים בעניינו הסייג האמור בסעיף 34ח, וזה לא הוסר, כדי לגבש את הקביעה כי אין הוא אחראי למעשיו.

12. על מנת לשכון תחת חסותו של הסייג הקבוע בסעיף 34ח לחוק העונשין, על בית המשפט להשתכנע בקיומם של שלושה תנאים מצטברים:

תנאי ראשון - הנאשם לוקה בכושרו השכלי או במחלה שפגעה ברוחו, ביטוי שאליו התייחסה הפסיקה כאל מחלת נפש (ראו: ע"פ 870/80 לדני נ' מדינת ישראל, פ"ד לו(1) 29, 34; ע"פ 547/85 קיסר נ' מדינת ישראל, פ"ד מא(1) 347, 352). על נאשם להראות כי חוסר היכולת הרצונית, או חוסר היכולת הקוגניטיבית, מקורם במחלה או בליקוי שפגעו במערכת התפקוד ההכרתי או הרצוני (ראו דברי ההסבר להצעת החוק (ה"ח 2098 תשנ"ב עמ' 135) וכן ע"פ 3795/97 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(3) 97, 103). קיומה של מחלת נפש כשלעצמה איננה סייג לאחריות פלילית. כך גם באשר לליקוי כושרו השכלי שאיננו במוקד הדין דנא. חולה נפש אחראי למעשיו ככל האדם. לא סגי במחלת נפש כדי לפטור מאחריות פלילית, גם אם העבירה נעשתה כתוצאה ממחלת נפש. מחלת הנפש, היא כשלעצמה, אינה מבססת את סייג אי השפיות, היא רק תנאי הכרחי אך לא מספיק לתחולת הסייג (ע"פ 7761/95 וא"ל אבו-חמאד נ' מדינת ישראל, פ"ד נא(3) 245). למען הסר ספק, יש לציין כי הגם שהמונח "מחלת נפש" נישא תדיר על לשונם של רופאים ומומחים לפסיכיאטריה, בהתייחסם לליקוי הקבוע בסעיף 34ח, הרי שמדובר במונח בעל אופי משפטי, ושאלת התקיימותו לצורך הסייג הקבוע בסעיף נתונה לבית המשפט, גם אם זו נעשית, בין היתר בשים לב לחוות דעת רפואיות בנושא [ראו: ע"פ 5266/05 זלנצקי נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 22.2.2007); ע"פ 187/61 פנו נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד טז(2) 1105, 1112; רע"א 2111/93 אבנרי נ' מדינת ישראל, פ"ד מח(5) 133, 142].

מכאן, שמחלת הנפש היא המצע עליה נזרע וממנה מתפתח המצב הפסיכוטי, אותה פסיכוזא שמביאה את הנאשם למצב בו הוא נעדר יכולת של ממש להבין את שעשה או להימנע מהמעשה שעשה. כאשר מחלת הסכיזופרניה מתפרצת, והחולה נקלע להתקף אקוטי במהלכו הוא סובל ממחשבות שווא של רדיפה או מהלוצינציות שמיעה, כדי כך שאינו יודע שעשה מעשה רע ואסור, או שמצבו דחף אותו לעשיית המעשה ללא יכולת להימנע מלעשותו, ייתכן ויהנה

תנאי שני - בשעת המעשה היה הנאשם חסר יכולת של ממש להבין את מהות מעשהו או את הפסול שבו או להימנע מעשיית המעשה.

הביטוי "חוסר יכולת של ממש" הקבוע בסעיף 34 ח פורש בעבר כשלילה טוטאלית-מוחלטת של יכולת ההבנה או יכולת הרציה. זו גם גישתו של פרופ' ש"ז פלר, לפיה על הסימפטומים להיות חד משמעיים; היינו, אם יש באדם יכולת, ולו המינימאלית ביותר, להבין את אשר הוא עושה או להימנע מעשיית המעשה, הרי שהוא יישא באחריות פלילית (ש"ז פלר, יסודות בדיני עונשין, חלק א, 685; וכן ראו מ. קרמניצר "תיקון 39 לחוק העונשין - חמש שנים לחקיקתו", בספר "מגמות בפלילים - עיונים בתורת האחריות הפלילית", בעריכת אלי לדרמן 55, עמ' 81).

אולם, לימים עמדת הפסיקה השתנתה, באופן ש"הורחבה" תחולת הסייג ממצב של חוסר יכולת "מוחלטת" לרמה נמוכה יותר של חוסר יכולת של "ממש". נראה כי ההלכה כיום מצדדת בפירוש המתון יותר, לפיו חוסר יכולת של ממש, אין פירושו שלילה מוחלטת של היכולת, אלא גריעה ממשית ממנה, פגיעה מסיבית ועמוקה ביכולת ההבנה או הרציה. כך למשל, בע"פ 2788/96 אבליים נ' מדינת ישראל, פ"ד נב(3) 183, 189 הביע השופט קדמי את הדעה כי על מנת לפטור מאחריות פלילית, אין צורך באי שליטה מוחלטת:

"ולא למיותר יהיה להדגיש, כי 'יכולת הבחירה' עשויה להיפגע... גם כתוצאה ממחלת נפש או מחמת ליקוי בכושר השכלי, כאמור בסייג לאחריות של אי שפיות הדעת הקבוע בסעיף 34 ח לחוק העונשין; וגם כאן, אין המדובר בשלילה מוחלטת של היכולת האמורה, אלא אך בהיעדר 'יכולת-של-ממש'... להימנע מעשיית המעשה".

[עוד ראו: ע"פ 5570/01 מיכאלי נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 5.2.2007); ע"פ 2965/06 חאמד נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 19.9.2007); ע"פ 8287/05 בחטרה נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 11.8.2011); ע"פ 7010/09 אבשלומוב נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 5.7.2012); ע"פ 8220/02 ברוכים נ' מדינת ישראל, פ"ד נח (5) 724; ע"פ 9258/00 וניקו נטרלשווילי נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(2) 673, 680; ע' פרוש "אי שפיות, העדר שליטה וסעיף 34 ח של חוק העונשין (תיקון מס' 39) (חלק מקדמי וחלק כללי), תשנ"ז-1994", עיוני משפט כ"א (1) 139].

תנאי שלישי - קשר סיבתי בין התנאי הראשון לבין התנאי השני, משמע בין המחלה או הליקוי השכלי לבין חוסר היכולת להבין את מהות המעשה או הפסול שבו או להימנע מעשייתו [ראו: ע"פ 5951/98 מליסה נ' מדינת ישראל, פ"ד מד(5) 49, 68-69; פ"ד ברוכים (הנזכר לעיל); ע"פ 5266/05 זלנצקי נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 22.2.2007)].

ברבות הזמן, נוסף לזיקה בין התנאי הראשון לבין התנאי השני עוד מימד. בע"פ 8653/10 פלונית נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 28.7.2011) נקבע כי עם התרופפות הדיכוטומיה בין מחלות וליקויים שנהוג היה לסווגן בספרות הפסיכיאטרית כ"מחלות נפש" לבין אחרים שלא נהוג היה לתייגם ככאלה בספרות זו, לבש המבחן הננקט לשם קביעת קיומה של מחלת נפש, אופי פונקציונאלי אשר שם את הדגש על מהות התסמינים המופיעים בעטיו של ליקוי ספציפי, ולא על הקטגוריה הרפואית שתחתיה הוא חוסה. במסגרת זאת, אם מחמת הליקוי הנפשי שממנו סובל הנאשם נשללה יכולתו להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבו או להימנע מעשיית המעשה, ייחשב הוא למי שלוקה במחלת נפש. דרישה זו, משמעה כי נדרשת הימצאותם של תסמינים פסיכויטיים, קרי כאלה המשקפים הפרעה נפשית חמורה ביותר

בשיפוט המציאות וביצירת מציאות חדשה בתחומי החשיבה, התפיסה וההתנהגות הדרושים לניהול אורח חיים תקין, שכן אדם במצב פסיכטי אינו מסוגל להעריך את הדיוק של תפיסתו ומחשבותיו ומניח הנחות מוטעות על אודות המציאות. מרכז הכובד אינו מצוי, אפוא, בסיווג אפריורי של הליקוי אלא בתסמיניו בפועל ובמידת פגיעתם בתפיסת המציאות של הנאשם וביכולתו לשלוט במעשיו, והם שמגדירים את התנאי הראשון בדבר מחלת נפש. נקבע כי המבחן הפונקציונאלי מעניק את עיקר המשקל לשאלת התסמינים ובוחן אם בעת ביצוע העבירות, אמנם נמנע מן הנאשם להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבו, גם אם מאוחר יותר לא היה לדבר ביטוי, וכי הרשעתו וענישתו של מי שתסמינים פסיכטיים הובילוהו לביצוע עבירה הגם שהוא נעדר אוטונומיה מוסרית ויכולת מעשית לנהוג אחרת מכפי שנהג, אינה מגשימה תכליות של גמול ואף לא של הרתעה, העומדים ביסוד המשפט.

הנה כי כן, תכלית הסייג שבסעיף 34 לחוק העונשין היא מניעת מצב שבו יענש אדם שעשה את מעשיו בלא שהבין את משמעותם, או מבלי שהייתה לו יכולת בחירה לגביהם (ע"פ 3795/97 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נד(3), 97, 102), וכי העילה לפטור מאחריות פלילית איננה היותו של מבצע המעשה חולה במחלת נפש, אלא אי יכולתו של החולה, בעטייה של מחלתו, לגבש מחשבה פלילית, ובאין מחשבה פלילית אין מתמלאים יסודות העבירה (ראו ע"פ 10193/07 הרוש נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 18.4.2012)).

ראו לעניין זה אף דברי פרופ' ש"ז פלר:

"אין זה משנה, מה הדיאגנוזה של סיבת השיבוש, לבד שהיא טמונה במערכת השכלית של חיי הנפש של האדם; חשובים הם הסימפטומים של ניתוק כליל מכללי מציאות הטבע או החברה, בה נתון האדם ושבה מעוגן מעשהו... אין כל נפקות להבחנות בין המחלות הנפשיות לבין עצמן, לפי שמותייחן או סוגיהן השונים. המכריעה היא התסמונת ולא האיבחון - כלומר אם אכן נעדר האדם כושר הבנה של משמעות מעשהו, הפיזית או החברתית" (ש"ז פלר יסודות בדיני עונשין (1984) (כרך א'), עמ' 71-72).

המלומדים יורם רבין ויניב ואקי מציינים בספרם, כי יש להראות שהנאשם לא ידע את המהות הפיסית של המעשה (פגיעה בעצם הכושר לתפוס את משמעותו של המעשה), או שלא היה מודע למהותו המוסרית של המעשה (דיני עונשין, (התשע"א - 2010), מהדורה שנייה, כרך ב', עמ' 687).

מכאן, שאלת האבחנה הרפואית אינה השאלה המכרעת לקביעת האחריות, והדגש הוא על התסמינים בפועל ובמידת פגיעתם בתפיסת המציאות של הנאשם וביכולתו לשלוט במעשיו. יש לבחון את התקיימותו של הרכיב הראשון הקבוע בסעיף 34, בהתאם למבחן הפונקציונאלי אשר שם את הדגש על מהות התסמינים המופיעים בעטיו של ליקוי ספציפי, ולא על הקטגוריה הרפואית שתחתיה הוא חוסה, ובמסגרת זאת - לבחון אם מחמת הליקוי הנפשי ממנו סובל הנאשם נשללה יכולתו להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבו או להימנע מעשיית המעשה, שאז ייחשב הוא למי שלוקה במחלת נפש.

13. דומה כי לא בכדי מעוררת הגנת אי השפיות מחלוקת מטבעה. יפים דברי כב' השופט עמית בת"פ (מח')

חי'126/03 מדינת ישראל נ' סקורצ'רו (ניתן ביום 21.3.2004), בהאי לישראל: "במישור הערכי, קשה להשתחרר מהתחושה הטבעית של התנגדות והתקוממות על כך שנאשם יצא פטור בלא כלום, למרות המעשה שעשה. לצד תחושה זו, יש חשש שהרחבת גבולותיה של טענת אי השפיות, תפגע ביעילותו של החוק הפלילי במלחמה נגד הפשע, ותתפרש כמתן היתר לתמהונים ולבעלי מוזרויות למיניהן ולסוגיהן, להתחמק מאחריות פלילית. הציבור הרחב, שאינו אמון על דקויות רפואיות-משפטיות, מתקשה להבין או לקבל את סייג אי השפיות, מה שעלול לגרום לפגיעה באמון הציבור במערכת אכיפת החוק. לא יפלא כי סערות ציבוריות פרצו בעקבות מקרים בהם פטר בית המשפט נאשמים מחמת אי שפיות. כך היה בפרשת זיכוי של ג'ון הינקלי, שניסה להתנקש בחייו של נשיא ארה"ב דאז, רולנד רייגן, זיכוי שהביא לשינוי החוק בארה"ב. כך היה גם במקרה של מק'נוטין, שהגיע למשכנו של ראש ממשלת אנגליה במטרה להרגו, אך גרם למות מזכירו. גם בפרשה זו, הזיכוי במשפט גרר אחריו סערה ציבורית שהביאה לקביעת "כללי מק'נוטין" במשפט האנגלי, כללים שהורחבו במשפט הישראלי מאוחר יותר בדעת המיעוט של השופט אגרנט בפרשת מנדלברוט, דעה שאומצה מאוחר יותר בפסיקה בפרשת מיזאן - ע"פ 118/53 זלמן מנדלברוט נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד ו(1) 281; ע"פ 186/55 מיזאן נ. היומ"ש, פ"ד יא 769.

לכך יש להוסיף את החשש - או שמא החשד - כי מדע הפסיכיאטריה הוא תחום פחות מדויק מתחומי רפואה אחרים. גם הפסיכיאטרים מונעים משיפוט ערכי-מוסרי, המשפיע על חוות דעתם והם חלוקים בדעותיהם בכל הנוגע להגדרה של "חולה נפש" - ע. פרוש "העילות לאישפוז כפוי של חולה נפש" משפטים י"ג (תשנ"ד) 377, 387 (המאמר עוסק באשפוז כפוי אזרחי, להבדיל מאשפוז פלילי). בהיעדר אמות מידה אובייקטיביות-מדויקות, הסיוע שיכול מדע הפסיכיאטריה להושיט לבית המשפט הוא מוגבל. גם הפסיכיאטרים יאשרו כי קו הגבול בין הפרעות אישיות או פגמים באישיות, לעיתים פגמים חמורים, לבין התקף פסיכוטי, אינו תמיד ברור, וההבחנה לא תמיד קלה. בית המשפט אינו בוחן כליות ולב, וגם אינו מסוגל לחדור למוחו ולמכמני נפשו של נאשם, ומכאן הקושי האינהרנטי לקבוע מי להרשעה ומי לפטור בשל אי שפיות. אך למרות הקשיים שהזכרנו לעיל, נזכור כי הגנת אי השפיות אינה בבחינת חסד שעושה המשפט כלפי הנאשם, אלא הכרה של המשפט כי בשל היעדר יכולת הבנה או יכולת בחירה, הנאשם חסר את היסוד הנפשי הנדרש להתגבשות העבירה. אין להעניש אדם שהתנהג כפי שהתנהג כי אינו מסוגל להתנהג אחרת או כי תפיסת המציאות שלו משובשת באופן חמור, מבלי שהוא עצמו מודע לכך. אין זה צודק להטיל עונש על מי שלא התכוון ולא רצה בתוצאה. אין טעם להעניש נאשם כזה, הואיל והעונש אין בכוחו ללמד אותו לקח ומשום כך אין בידו לשמש לקח לאחרים - !. בזק "האחריות הפלילית של הלקוי בנפשו" (מהד. 2) עמ' 11. הרשעה וענישה של נאשם כזה, כמוה כהענשתו על מחלתו, והרשעה מעין זו, מחטיאה את מטרות החוק הפלילי, אין בה טעם שבהגיון ולא הצדקה שבמוסר".

14. טרם אפנה לבדיקת טענת ההגנה, יש להידרש בקצרה לאופן גיבוש המסקנות ובמיוחד, לסוג הראיות הרלוונטיות בהן ניתן לעשות שימוש, ובהקשר זה יודגש כי חוות דעת פסיכיאטרית לגבי מצבו הנפשי של הנאשם בעת ביצוע העבירה היא ראיה אחת מבין מספר ראיות הרלוונטיות לקביעת אחריותו הפלילית של נאשם בעת ביצוע עבירה. שני הצדדים להליך רשאים לחקור את נותן חוות הדעת ולנסות לקעקע את ממצאיה, אך חוות הדעת אינה ראיה קונקלוסיבית שאין בלתה. מעבר לאופן בחינת חוות הדעת הרפואיות, ולמשקלן בעת קביעת הממצאים, הרי קביעת מצבו הנפשי של האדם איננה נשענת רק על חוות דעת רפואיות, אלא גם - ולעיתים בעיקר - על מכלול של עובדות, ראיות, לרבות על מעשיו של מבצע העבירה (ראו: ע"פ 5031/01 פלונית נ' מדינת ישראל, פ"ד נז(6) 625; ע"פ 870/80 לדאני נ. מדינת ישראל, פ"ד לו(1) 29; ע"פ 476/81 אייזנברג נ' מדינת ישראל, פ"ד לז(1) 819; רע"פ 2111/93 יוסף אבנרי נ' מדינת ישראל, פ"ד מח(5) 133).

בסופו של יום, הפוסק האחרון בשאלות העובדתיות-משפטיות הוא בית המשפט, ועליו לקבוע אם הנאשם עומד בתנאי הפטור של סעיף 34 לחוק העונשין, באשר הגדרת אי השפיות היא משפטית ולא רפואית, ומחלת נפש במובן הרפואי-פסיכיאטרי של המילה, אינה בהכרח מחלת נפש המקימה סייג לאחריות הפלילית. לכן, ההכרעה בשאלה אם הנאשם נושא באחריות פלילית אם לאו מסורה היא לבית המשפט ולא לאנשי בריאות-הנפש (ע"פ 9078/09 פלוני נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 14.2.2012)).

15. בהתאם לאמור לעיל, יש לבדוק אם במקרה דנן עלה בידי ההגנה לעורר ספק סביר, שלא הוסר על-ידי התביעה, לפיו הנאשם ביצע את המעשים בגינם הואשם בהיותו המצב של אי שפיות הדעת.

מן הכלל אל הפרט

16. לאחר שעיינתי בראיות השונות, ונתתי דעתי לעמדתו של ד"ר עמוס רן, הגעתי למסקנה כי עלה בידי הנאשם לעורר ספק סביר, בדבר תחולת הסייג הקבוע בסעיף 34 לחוק העונשין. ואנמק מסקנתי זו.

17. כלל ידוע הוא כי בית המשפט לא מתיימר לחדור לנבכי נפשו של הנאשם, ואין לבית המשפט אלא מה שהובא בפניו, קרי, חומר הראיות ממנו ניתן להסיק על מצבו הנפשי.

כנקודת מוצא, יש להדגיש כי הוצגה בפניי חוות דעת מרכזית אחת, היא חוות דעתו של ד"ר עמוס רן, אשר מונה לתיתה מטעם הפסיכיאטר המחוזי. התביעה בחרה שלא להתמודד עם חוות הדעת בדרך של בקשה לכינוס פאנל מומחים אשר יבחן את מצבו של הנאשם בהקשר לקביעותיו של ד"ר עמוס רן, או בדרך של הצגת חוות דעת אחרת.

חוות הדעת המוגשת מטעם הפסיכיאטר המחוזי, או מי שמונה לכך מטעמו (ראו סעיף 1 לחוק טיפול בחולי נפש, התשנ"א-1991) הופכת להיות ראייה מטעם בית המשפט והיא בעלת משקל "מועדף" (ראה - קדמי, "על סדר הדין בפלילים", חלק שני, הליכים שלאחר כתב האישום, חלק ב', עמי 1983, תשס"ט-2009). המחוקק סמך על מיומנותו ויושרו של הפסיכיאטר המחוזי שימלא תפקידו בדרך מקצועית ואיתת. זאת מאחר והסמכות המוענקת לפסיכיאטר המחוזי אינה סמכות ענישתית אלא מניעתית.

לפיכך, אני נכון לקבל את עמדת ההגנה בדבר קיומה של משמעות ראייתית לעובדה כי התביעה בחרה שלא לנסות להתמודד עם חוות דעתו של ד"ר עמוס רן באחת הדרכים שפורטו לעיל. ראו בהקשר זה עמדת בית המשפט המחוזי בתפ"מ (ת"א) 40357/05 מדינת ישראל נ' יחיאל אבדר (ניתן ביום 17.5.2012), שם נקבעו הדברים הבאים:

"בענייננו מדובר באדם המוכר היטב למערכת הפסיכיאטרית ומטופל על ידה מזה מספר שנים. נכון שאף בהינתן חוות דעת מקצועית, הקביעה הסופית מסורה לבית המשפט, אך חוות הדעת הן כלי עזר המסייעות לבית המשפט, ובכל מקרה אין זה מן הראוי לקבוע עמדה שסותרת חוות דעת מקצועית בלא שניצבת מולה חוות דעת סותרת, ובלא שקיימות נסיבות קיצוניות העומדות בסתירה מוחלטת לחוות הדעת. הדבר נכון ביתר שאת, כאשר חוות הדעת ניתנה על ידי

מומחה מטעם הפסיכיאטר המחוזי שאין לו כל עניין בתיק, כאשר הסביר את חוות דעתו בהרחבה ובמהימנות בבית המשפט, כאמור".

18. נוסף לכך, מצאתי ליתן משקל לעובדה שאין מדובר בפסיכיאטר שפגש את הנאשם, אך לראשונה, לצורך עריכת חוות דעת לדיון בבית המשפט. ד"ר עמוס רן העיד כי יש לו הכרות ממושכת רבת שנים עם הנאשם, מאז חודש מאי 2007, ולמעשה הוא הפסיכיאטר שמרכז את הטיפול בו במשך כ-6.5 השנים האחרונות, כך שהוא ער היטב לנסיבותיו האישיות ולהיסטוריה הרפואית המורכבת של הנאשם, עליה עמד בעדותו בבית המשפט. ד"ר עמוס רן רכש אם כן יתרון משמעותי כמי שמכיר את הנאשם בזמנים בהם הוא נע בין הקטבים, הן בהיותו במצב פסיכיאטרי וכמי שמטפל בנאשם בשנים האחרונות ידע הפסיכיאטר לפרט בעדותו כי כבר בפגישה הראשונה עם הנאשם הגדיר אותו כמי שסובל ממחלה דו-קוטבית ובהמשך הגדירו כמי שסובל ממחלה סכיזו-אפיקטיבית. הפסיכיאטר ידע לספר כי כבר במהלך החודשים שקדמו לאירועי כתב האישום זיהה הצוות הטיפולי שעובד עימו במרפאת "מלה" כי יש כרסום ביכולת התפקודית של הנאשם גם כשאינו במצב פסיכיאטרי וזוהו סימנים קליניים שהלכו והתגברו אצלו.

19. ד"ר עמוס רן התייצב באולם בית המשפט והשיב לשאלות באי כח הצדדים, ומצאתי את עדותו ברורה, סדורה ונהירה. הפסיכיאטר נערך היטב למתן עדותו וניכר היה כי הוא בקי בכל הפרטים הרלוונטיים ביחס לנאשם. לא מצאתי להטיל דופי בכנות דבריו, מומחיותו או קיומן של כוונות נסתרות כלשהן, לחיוב או לשלילה, ביחס לנאשם.

אכן, הפסיכיאטר ציין בחוות דעתו מיום 15.8.2013 כי כתב האישום לא הובא בפניו ועל כן הסתמך על דברי הנאשם ביחס לנטען כלפיו. ימים ספורים לאחר מכן, אך ביום 19.8.2013, שיגר הפסיכיאטר לבית המשפט נספח לחוות דעתו, במסגרתו ציין כי כתב האישום הגיע לידי וולאחר שעיין בו לא שינה את דעתו כי הנאשם אינו יכול לשאת באחריות למעשיו ביחס לכל המועדים הרלוונטיים לאירועי כתב האישום.

בעדותו בבית המשפט, מנה הפסיכיאטר את התסמינים הפסיכיאטריים של מחלתו של הנאשם, כפי שהוא זיהה והדגים אותם באמירות שכתב הנאשם ברשת הפייסבוק ובמסרונים הטלפוניים. כך למשל, באשר לתחושות הגרנדיוזיות, הרוממות והגדלות האופיינית למחלתו ומלווה בליקוי בשיפוט המציאות זיהה הפסיכיאטר בהוראות ודרישות שונות שכתב ביחס להעסקה ופיטורים של עובדים בעירייה ואף הזכיר את הצעתו בעבר לייבש את הים; תסמין נוסף שזיהה הפסיכיאטר בא לידי ביטוי בתחושות ארוטיות-רומנטיות, ובעניין זה הפנה לציטוטים פיוטיים משיר השירים ששלח הנאשם לאשת ראש העיר. תסמין נוסף הוא תחושת הרדיפה שחש הנאשם וזה מצא ביטוי באמירות ביחס לדמות מעברו ("אריאל שלחה אותך עליי ואותי עליך פעם אחר פעם... רציתי שתתרחק שתיתן לי לחיות את חיי עם אהובתי, רדפתם 10 שנים..."); תסמין נוסף עליו הצביע הפסיכיאטר כמרכיב פסיכיאטרי מובהק הינו הכללת מסרים מאגיים בטקסט ("אתה פתחת מזמן חשבון בירח", "אני שנים בשני העולמות" או הצעתו לקיים פגישה בבית הקברות ליד קבר סבו).

הפסיכיאטר ציין בעדותו כגורם שיתכן והגביר את מצבו הפסיכיאטרי של הנאשם בעובדה שמספר ימים לפני ביצוע המעשים, הוא אושפז בבית החולים בשל התקף אסטמה חריף ובמסגרת הטיפול הרפואי נעשה שימוש בסטרואידים, אשר להם יכולת להחריף את מצבם לאלה הסובלים ממצבים פסיכיאטריים.

גורם מאיץ נוסף, עליו הצביע הפסיכיאטר, שיכל לגרום לנאשם ריגוש של תחושת גדלות ברמה פסיכוטית הינו מערכת הבחירות לראשות למועצת העיר, היות והנאשם סובל מתחושות רדיפה ומעורבות בהן מחשבות שווא על קשרים פוליטיים והוא סיגל לעצמו עיסוק אינטנסיבי בעולמם האישי והרגשי של דמויות מפתח בעיר.

לבסוף, ציין הפסיכיאטר כי מדובר בנאשם בעל אינטליגנציה גבוהה והוא הביא בכלל חשבון גם את דבריו של הנאשם עצמו אשר מסר: "אני לא הייתי אני כשכתבתי את הדברים האלה".

לדברי הפסיכיאטר בשל המחלה ממנה סובל הנאשם יכולה להיות כניסה מהירה למצב פסיכוטי, הגם שבעניינו של הנאשם זהו סימנים מקדימים להתדרדרות במצבו במהלך החודשים שקדמו לארועי כתב האישום. באשר ליציאה ממצב זה, מסר הפסיכיאטר כי קיימות אפשרויות רבות ובעניינו של הנאשם יתכן ועצם מעצרו גרם להשבתו לבוחן מציאות תקין, בין השאר אודות להרחקתו מרשת הפייסבוק המהווה גורם מתסיס של מחלתו.

באשר להבעת החרטה שהביע הנאשם, ציין הפסיכיאטר כי יתכן והביע את החרטה בשל כוחות אחרים הפועלים עליו, אך אין בחרטה כשלעצמה כדי להעיד שהמחשבות הגרנדיוזיות או הפרנואידיות חדלו מלהתקיים, אלא לכל היותר הדבר מעיד על יכולתו של הנאשם להתארגן לתוך המציאות, ריסונו והעדר מסוכנות מצידו.

20. עם זאת, סבורני כי התמונה הסדורה והעקבית שהציג הפסיכיאטר, הן בחוות הדעת והן בעדותו, ביחס למצבו הקליני של הנאשם בעת ארועי כתב האישום נסדקה נוכח מסמך שכתב למשטרת ישראל, בתאריך 1.8.2013, היינו בסמוך למועדי האירועים נשוא כתב האישום. במסמך זה ציין ד"ר עמוס רן בין השאר כי הוא מכיר את הנאשם מזה 7 שנים, אז אובחן כסובל מאפיזודה מאנית עם גוון סכיזו-אפקטיבי, אך מעולם לא נזקק לאשפוז פסיכיאטרי והוא מטופל בין היתר בתרופות. הפסיכיאטר ציין כי בבדיקת הנאשם מאותו היום הוא מצא אותו צלול לחלוטין, ללא סימני פסיכוזה וללא סימנים לסיכון עצמי (ת/12).

הפסיכיאטר נדרש לתוכן מסמך זה בעדותו בבית המשפט והסביר כי כוונתו היתה שלא ניכרו סימנים של מסוכנות כתוצאה ממצב פסיכוטי ובדרך כתיבת הדברים שחרר עצמו, כך כלשונו, מלפעול להעברת הנאשם לאשפוז פסיכיאטרי. בהמשך עדותו, עת הקשה התובע, ובצדק עשה כן, מסר הפסיכיאטר כך (עמ' 27-23 לפרוט'):

"אני מסכים עם ההיגיון של השאלה שתוהה על הבדל או אפילו סתירה בין הדברים שאמרתי בתאריכים שונים. אני אשתדל להסביר את זה. הנספח שנכתב למשטרת אילת הוא מסוג המכתבים שאנו כותבים יום ביומו כלאחר יד, לא ברשלנות, אבל ללא העמקה אקדמית אלא מתוך כוונה תכליתית ופרקטית. מכתבים כאלה נשלחים אל רופא המשפחה על מנת שיפעל על פיהם, אל בתי הספר על מנת להנחות אותם לטיפול בילדים עם בעיות נפשיות ובין יתר הגופים הרבים מכתב כזה נשלח גם למשטרה כדי להנחות אותם כיצד לדעתנו יש לפעול במקרה הזה. המסקנה המעשית שלי כבודק היתה שהאיש איננו מסוכן באופן פיזי ומיידית וזאת עיקר ההמלצה. הביטוי "אין סימני פסיכוזה" מתכוון במקרה הזה לציין שהוא איננו במצב שבו הוא יכול לפעול מתוך המצב הפסיכוטי ולגרום נזק מייד. נכון שהניסוח מעורר ספק לגבי המסקנה שהוא כן פסיכוטי ובזה אני כרגע דן בלי להתחמק. מה שנוסף אחרי כתיבת המכתב הפרקטי הראשון זה מידע שלא היה, כמו למשל אפילו חומר שהתקבל ממעקב העובדת הסוציאלית בחודשים שקדמו או גם החומר שהתקבל מדפי הפייסבוק. את החומרים האלה לא הייתי צריך כדי לראות שהוא איננו מסוכן באופן מייד. אבל ברגע שנשאלתי

והתבקשתי להעמיק את הרזולוציה וגם להרחיב הפרספקטיבה ציינתי את המצב הפסיכוטי כמו שהוא נראה באופן ברור בגלל שהצטרכתי להעמיק לא באופן פרקטי אלא באופן מעמיק".

ובהמשך נדרש הפסיכיאטר לפרט את אותם המושגים בהן נקט במסמך, וכך מסר:

"... המושג "צלול לחלוטין" - זה מתייחס לא למצב הנפשי הכולל אלא רק להתמצאות במקום ובזמן ובהכרה. המושג השני והעיקרי "אין סימני פסיכזה" - זה לפי דעתי העיקר בדיון הזה והוא מבטא את הפער שבין עבודתו של הפסיכיאטר שיכול לראות חולים פסיכויים כרוניים ולציין במעקב שלו אין החרפה פסיכוטית מפני שהחולה נתון במצב פסיכוטי ממושך ואז הוא יכול לכתוב אין החרפה פסיכוטית ואין הוא מתכוון שאין כלל סימני פסיכזה וכאן טעיתי והייתי צריך לכתוב: "אין סימני פסיכזה חריפה". המושג השלישי הוא שמגמת הניסוח להגיד אין סכנה מיידית והכוונה לצורך אשפוז. ההמלצה איננה שגויה. הניסוח "אין סימני פסיכזה" איננו מדויק.

ובהמשך:

"... יש הבדל בין בדיקה של פסיכיאטר שצריך לשאול את עצמו האם החולה מסוכן, האם הוא צריך להיות באזיקים ולסבול סבל קשה ולהיות לעול על המערכות ואז הפסיכיאטר צריך להגיע למסקנה מעשית האם החולה מסוכן ואם אכן הוא חושב שהוא מסוכן עליו להמליץ להפנות אותו לאשפוז פסיכיאטרי ואם הוא חושב שאיננו מסוכן הוא מחויב כל כולו לשחרר את החולה מהאזיקים שלו. לעומת זאת בדיקה שמטרתה לנתח את הנתונים ברמה משפטית ולהעמיק ולהסתכל על תמונה כוללת כדי לראות את הכשרות לעמוד לדין ולא את הסכנה המיידית בדיקה כזו באופן טבעי מתבוננת בנתונים רחבים הרבה יותר - שיחה עם העובדת הסוציאלית, עיון בדפי הפייסבוק, חישוב הזמנים, גילוי המידע על תכניותיו לייבוש הים, כל הרכיבים האלה לא עמדו לרשותי בזמן כתיבת המכתב הרפואי וגם לא היו חיוניים (ת/12) לצורך הכתיבה שמטרתה היתה בעיקר בדיקת מסוכנות ללא שום יומרה משפטית. הפער הזה בשפה שלנו יצר בעיה בגלל הבדל בשפות של המערכות האלה. אני לוקח את זה על עצמי להיות ער לזה בפעם הבאה".

לאחר שבחנתי את הסבריו של הפסיכיאטר לסתירה לכאורה שנתגלעה בין חוות הדעת לבין המסמך שכתב ביום 1.8.2013 נחה דעתי לקבל ולו בדוחק את הסבריו, על אף התמיהות המתעוררות נוכח הדיפרנציאליות שנתגלעה בכתובים. לפיכך, התמונה שהציג הפסיכיאטר בבית המשפט ביחס לנאשם נסדקה, אך לא נופצה ואין בשל כך לבטל את הספק הסביר שעורר הנאשם. ואבהיר, ככל שהנאשם צריך היה להוכיח את קיומו של הסייג לאחריות פלילית ברף ראייתי של מאזן הסתברויות, יתכן ונכון הייתי לקבל את עמדת התביעה לפיה עמדתו של ד"ר עמוס רן אינה יכולה לעמוד לבדה, אולם בהינתן העובדה כי הנאשם זקוק להוכחת ספק סביר בלבד, יש בחוות הדעת העומדת כראיה רפואית יחידה, הסבריו של הפסיכיאטר וצירוף מאפייני האירוע, כדי להקים ספק סביר זה.

21. נוסף לאמור לעיל, ומעבר לעובדה כי חוות דעתו של ד"ר עמוס רן מקימה ספק סביר בדבר כשירותו הנפשית של הנאשם בעת ביצוע המעשים, נראה כי גם נסיבות ביצוע העבירה הן מאותן נסיבות אשר יכולות, כשלעצמן, להצביע על קושי מהותי בבחון המציאות של מבצע העבירה. לצורך כך, בחנתי את האופן בו התנהל הנאשם בחקירתו, ואינני

סבור כי ניתן ללמוד מכך על מצבו הנפשי התקין. בהודעה שמסר הנאשם ביום 31.7.2013 (ת/1) בולט בלבול ומסירת אמירות לא ברורות ולא קשורות, המצביעות לכאורה על ליקוי בולט בכושר השיפוט, ניתוק מהמציאות, היותו חש רדוף והבעת עמדות של גדלות אישית. כך למשל: "מוטי מורל הוא שלח עורך דין בפייסבוק שהציף את הסיפור הפרטי שלי"; "אני לא יגע בו אני רוצה שישקשק הוא עושה נזק למאיר הוא סיכסך הוא יתקוף אותי אני יתקוף אותו בחזרה קמפיין מלוכלך ומגעיל כל החבורה הזו מובילה אותו להתנגח בו 64 אחוז נכות נפשית 7 שנים אין לי חברה..."; "אצל ד"ר רן הקמתי עמותה של אוטיסטים גם שמקללים אותי אני לא מפחד מהמטרה לא איר ולא ממוטי תגיד למאיר שאני סולח לו על התלונה". ביחס להודעות לאשת ראש העיר מסר: "אני לא מאיים להיפך שהיא תצא ותגן עליו כולם שולחים אותו לקרב". "אני אוהב את מאיר אני הבנתי אותו שהלך לי על הראש בגלל אנשים".

יש לציין כי בהודעה שמסר הנאשם מספר ימים מאוחר יותר, ביום 3.8.2013 (ת/3) נראה כי הדברים מתחברים יותר למציאות. כך למשל מסר: "שאני כתבתי את זה אני הייתי אחרי שלושה ימים שלא ישנתי אחרי שעברתי אינלציה בבית חולים וסטרואידיים וזריקות הייתי בסערת רגשות ואני לא זוכר הכל כתבתי בלי לחשוב אני לא תכננתי מה בדיוק אני כותב"; "יש דברים שאני לא זוכר את הקונטקסט שזה אמרתי אני אפילו לא יודע אם הוא באיל או לא".

למען הסר הספק, אינני קובע כי הנאשם לוקה בנפשו אך בשל הדברים שמסר בהודעותיו, ברם בנסיבות עובדתיות כה תמוהות, אני נכון להסכים עם טענת ההגנה כי מבחני השכל הישר תומכים בעמדתו של הפסיכיאטר, לפיה קיימת סבירות כי התנהגות הנאשם קשורה בתסמיני הפסיכозה אשר כללו תכנים גרנדיוזיים וככל הנראה אף פרנואידיים. דברים אלה משמשים כנדבך נוסף, לצד עברו הפסיכיאטרי עליו העיד ד"ר עמוס רן וכמובן האמור בחוות דעתו כדי לעורר את הספק הסביר ברף נדרש, מבלי שצלחה התביעה להסירו.

22. לא מצאתי ליתן משקל רב לעובדה כי הנאשם ציין באחת אמירותיו שאינו חושש מ"צוות ימ"ר", בגינה ביקשה התביעה להסיק כי הנאשם הבין את הפסול שבמעשיו, מבלי שטרחה להניח תשתית עובדתית לביסוס טענתה. בעניין זה, כך צוין, העובדה שהנאשם לוקה במחלה סכיזופרנית או סכיזו-אפקטיבית אין משמעה שבוחן המציאות שלו משובש לחלוטין כל הזמן. יתר על כן, אדם המצוי במצב פסיכוזי ללא יכולת להשתלט על הפסיכוזה, אינו נעדר לחלוטין תובנה באשר למציאות ואין להסיק מהתייחסותו של הנאשם למטרה כי היה בידו, באותה עת, יכולת להשתלט על הפסיכוזה שאחזה בו. גם אדם במצב פסיכוזי, שבוחן המציאות שלו נפגע, יכול לתכנן מעשיו מתוך שיפוט ובוחן מציאות לא תקינים.

23. לבסוף, יש טעם בדברי התביעה כי הלכה היא, שמבקש לחסות בצל הגנת אי-שפיות הדעת ולא העיד במשפט חרף היותו כשיר לעמוד לדין, עשוי הדבר לשמש כחיזוק למשקל הראיות נגדו (ראו ע"פ 2965/06 חאמד נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 19.9.2007)). כל שכן, מקום שנדרש הסבר להתנהגותו. ברם, נוכח כל האמור לעיל, לא מצאתי בהימנעותו של הנאשם להתייבב לעדות בבית המשפט כדי כרסום בספק הסביר שעורר הנאשם, אשר לא בוטל מצד התביעה.

סוף דבר

24. מצאתי כי התגבשו כל התנאים הנדרשים על מנת שיקום ביחס לנאשם הסייג הקבוע בשל אי שפיות הדעת. משקבע המחוקק כי הנאשם זקוק להוכחת ספק סביר בלבד, ובהינתן השילוב שבין עמדתו של ד"ר עמוס רן לבין נסיבות ביצוע מעשיו של הנאשם והרקע הנפשי שלו - יש מקום לקבוע כי מתעורר ספק סביר בדבר תחולת הסייג הקבוע בסעיף 34ח לחוק העונשין, ועל כן במהלך אירועי כתב האישום היה הנאשם, חולה בנפשו, ובשל מחלה זו היה חסר יכולת של ממש להבין את מהות מעשיו או את הפסול שבהם או להימנע מעשייתם.

אשר על כן, אני קובע כי בעת ביצוע המעשה, עליו אין עוררין, חל על הנאשם הסייג של אי שפיות לפי סעיף 34ח לחוק העונשין. לאור הלכת בית המשפט העליון בע"פ 2947/00 מאיר נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(4) 636 איני מזכה את הנאשם, אלא קובע כי בשעת ביצוע המעשה לא היה בר-עונשין ועל כן אינו נושא באחריות פלילית.

מאחר ואין מחלוקת בין הצדדים שהנאשם כבר אינו בבחינת חולה, וכיום הוא בר-עונשין, אין מקום להורות על אשפוזו של הנאשם ולאור עמדת ההגנה אני מורה על צו טיפול מרפאתי לנאשם לפי סעיף 15(ב) לחוק טיפול בחולי נפש, תשנ"א-1991.

ניתנה היום, י"ט שבט תשע"ד, 20 ינואר 2014, במעמד הצדדים.

יוסיטופף, שופט